

ozbiljna i bujna u svojoj smišljenosti — treba se promatrati dugo, u cjelini i u pojedinostima koje nisu lišene prostodušnih i živopisnih poteza, gotovo kao upućivanje i pružanje prema određenom i mišljenom spletu. Knjiga je, naime, ponajprije namijenjena mladeži kojoj se Crkva svojom katehezom uvijek obraćala s namjerom i željom da stigne do zrelosti, produbljujući sebe napredovanjem u dobi. Sada će i mladi moći, upravo zahvaljujući slikama, razumjeti govor koji nije uvijek lagan i neposredno razumljiv: euharistijski nauk, s raspravama koje je izazvao, odaje svoje teške pa čak i suptilne strane. Tekst je, međutim, namijenjen i odraslima, da bi se uz njihovu posredovanje i uz pomoć slika djeca postupno uvela u otajstvo tijela i krvi *Gospodinove*, u njegovu liturgiju. Među odrasle katehete na osobit način ubrajamo roditelje, na koje služba uvođenja u kršćanstvo spada među prvima; bez njih bi sakramentalno iskustvo i život djece, usprkos prvotnom makar i jakom žaru, gotovo neizbježno upali u opasnost krize i iscrpljenja. Namjera ovog rada, način na koji je izveden, stvaraju dobar znak da on doista posluži kao sredstvo kateheze i djelatnog sudjelovanja u euharistiji...

Na taj način Kristova žrtva i njezin sakrament postat će već od početka hoda vjere središte i model života. Uistinu — prema samom naslovu posljednjeg poglavlja knjige — poslije liturgije »Misa nije završena«, nego počinje, da bi se pretvorila u bratstvo. Posljednji cilj euharistije je ljubav.

Dotle riječi kardinala Martinija. Smatram da one mogu najbolje poslužiti kao predstavljanje i našim čitaocima, osobito svećenicima katehetama i sestrama katehisticama. Držimo da ne bi smjela biti nijedna kršćanska obitelj bez ove tako vrijedne knjige.

Adalbert Rebić

Jože KRAŠOVEC, *Antithetic structure in biblical hebrew poetry*, Supplements to the Vetus Testamentum 35, Leiden, E. J. Brill, 1984, XIV + 153 str.

Krašovčevo djelo *Antithetic structure...* prihvaćeno je kao doktorska disertacija na Hebrejskom sveučilištu u Jeruzalemu i objavljeno u glasovitom nizu *Supplements to the Vetus Testamentum* kao 35. svezak.

Riječ »antiteza« (od grč. antithesis) spada među one pojmove koji su nam posebno bliski. Svoj izvor ima u strukturi svemira pa i u

strukturi ljudske naravi i doživljavanja. Protivnosti kao svjetlo — tama, crno — bijelo, dobro — zlo pokazuju nam kako je antiteza odnosno suprotnost temeljna značajka svijeta i čovjekova života. Stoga nikakvo čudo da čovjek duboko proživljava suprotnosti u svom vlastitom životu. Izraz tog proživljavanja jesu razne vrste čovjekovog književnog, umjetničkog i filozofskog stvaralaštva.

Stari Grci i Rimljani imali su osobito snažno izražen osjećaj za zapažanje i izražavanje antiteza odnosno suprotnosti. Na području književnog stvaralaštva i govorništva najčešće su upotrebljavali antitezu. Vjerojatno je to razlog što je antiteza i u evropskoj književnosti do danas vrlo duboko ukorijenjena.

Unatoč svemu tome nigdje na svijetu nitko nije posvetio posebnu pažnju proučavanju antiteze. Stoga se Krašovec, profesor Svetog pisma na Teološkom fakultetu u Ljubljani, prihvatio tog posla. Prvi mu je povod za tu odluku bilo pripravljanje doktorske disertacije na Papinskom biblijskom institutu u Rimu (1975-1976) o stilskoj figuri *merizma* (sa suprotnim pojmovima izražava cjelovitost pod najrazličitijim vidicima). U hebrejskoj je bibliji antiteza jednako tako zastupljena kao i merizam. Dapače, u idejnom i stilskom pogledu ona je važnija književna i retorična vrsta od merizma.

Najpoznatiji oblik antiteze je antitetički paralelizam: u okviru dvaju stihova drugi stih izražava potpunu suprotnost prvom stihu (npr. Ps 18,28:

Jer narodu poniženu spasenje donosiš, a ponižavaš oči ohole).

Antitetički paralelizam prisutan je u gotovo svim knjigama Staroga zavjeta, a najprisutniji je u Knjizi izreka (Izr 10-15 i 28-29).

Autor je analizirao gotovo sve važnije antiteze: osim već spomenutih u Izr 10-15; 28-29 još i Suci 5 (*Deborina pjesma*), Jer, Ez, Ps i Job. Analizom tih primjera antiteze pokazao je da antiteze u Bibliji imaju iznad svega estetsku ulogu i estetski učinak. Oni služe kao odgovarajući izraz temeljnog biblijskog vjerovanja odnosno filozofije, gdje su ontološke i moralne suprotnosti tako značajne (npr. suprotnosti između Boga Jahve i idola, između svetosti i zloće, života i smrti...).

Budući da su antiteze iznad svega izraz intenzivnog čuvstvenog življenja i razmišljanja, one su poziv na intenzivnije čitanje Biblije u odnosu na strukturu teksta. Biblijski tekstovi nisu zapis apstraktnih istina koje bi nadilazile ljudske antinomije, nego su utjelovljenje rasetosti ljudskog bića između bitka i nebitka, između života i smrti, između istine i laži. Oblik je nosilac sadržaja koji odražava cjelovitu čovjekovu osobnost u traženju transcenden-

talne Božje istine. U tome se sastoji nužnost svih suvremenih poziva proučavateljima Svetog pisma da više uvažavaju razne književne i govorne oblike u Svetom pismu.

Adalbert Rebič

Božo LUJIĆ, *Iskustvo Boga i čovjeka u Jeremijinoj knjizi*, Teološki radovi 14, Kršćanska sadašnjost, 1985, 153 str.

Ova je knjiga doktorska disertacija koju je pisac izradio pod vodstvom prof. dr. Antona Strleta i obranio na Teološkom fakultetu u Ljubljani za naslov doktora teoloških znanosti. Knjiga sadrži uvodni dio (str. 9—40) i tri dijela (str. 41—138). U uvodnom dijelu pisac uokviruje naslov knjige »Iskustvo Boga i čovjeka u Jeremijinoj knjizi« u okvir svojih nastojanja, htijenja i želja i znanstvenih istraživanja. Zatim prikazuje najnovija istraživanja Jeremijine knjige i, na kraju, opisuje povijesno-političku situaciju u Jeremijino doba. Time je u uvodnom dijelu čitatelju pružen kulturni, povijesni, politički i religijski okvir u kojem je nastajala Jeremijina knjiga.

U prvom dijelu razrađuje iskustvo Boga u iskustvu čovjeka prema Jeremijinoj knjizi. U prvom broju pokazuje kako su zlo i dobro u najstarijem sloju Jeremijine knjige imanentne povijesne veličine, koje su prisutne i djeluju unutar povijesti. Bog je iznad obje veličine, ali se njima služi u vođenju povijesti. U drugom broju razrađuje Jeremijinu sliku o hramu i kultu u njemu. Jeremija nosi u sebi novu sliku Boga. Prema njemu Bog je djelotvorno prisutan svugdje, a ne samo u hramu. On nije uvjetovan hramom i žrtvama koje pobožni Židovi prikazuju u hramu. Tako je mogao u to vrijeme govoriti čovjek koji je imao novo i nepatvoreno iskustvo s Bogom. Nije dovoljno vezati svoj život uz »kult«, »izabranje« i »Savez«, nego osluškiivati Božji glas u povijesnim događajima, u stvarnosti života i hodati Božji putovima. U trećem broju raščlanjuje Jeremijine ispovijesti (Jr 11,18-12,6; 15,10-21; 17,14-18; 18,18-23 i 20,7-18). Jeremijine ispovijesti pokazuju Boga koji je sa svim drukčiji od »moćnoga« Boga predaje. To je Bog koji ljubeći pati i pateći ljubi i na taj način uzima na se i čovjekovu patnju i u svojoj je ljubavi preobražava. Takva patnja ljubavi i ljubav u patnji omogućuje novi oblik ljudskosti (str. 70). U pretposljednem broju ovog dijela izdvaja iz Jeremijinih tekstova Božju svest

nad prirodom i nad poviješću, a u posljednjem broju otvaranje budućnosti prema Bogu koji spasava.

U drugom dijelu raščlanjuje Jeremijine tekstove u odnosu na pitanje »Iskustvo čovjeka u iskustvu Boga«, pokazujući čovjekovu grešnost i mogućnost obraćenja, susret s Bogom (poziv i poslanje), Jeremijinu sudbinu pred Bogom, djelovanje lažnih proroka.

U trećem dijelu pokazuje Jeremijinu viziju novoga čovjeka. Jeremijino iskustvo Boga služi kao ishodište i temelj njegove spoznaje čovjeka. Prema njemu čovjek je stavljen u takve životne uvjete da uvijek iznova traži i otkriva novo i drukčije lice Božje. A u tom trajnom traženju i otkrivanju Božjeg lica čovjek stječe novo iskustvo o sebi samome. U svjetlu Božje slike prepoznaje sebe sama. Iskustvo Boga mjerilo je i uvjet istinskog čovjekova spoznavanja samoga sebe. Stoga svako iskustvo Boga čovjeku pomaže da istinski sebe upozna i sebe ljudski ostvari. Bez spoznaje i iskustva Boga nema očovječenja čovjeka. Bog na poseban način ulazi u čovjekovu sudbinu. Iskustvo Jeremije proroka u odnosu na njegovo iskustvo s Bogom glasi: čovjekova vrijednost i veličina rastu proporcionalno iskustvu i spoznaji veličine uzvišenosti Boga (str. 138).

Tako je pisac analizirajući Jeremijine tekstove pokazao kakvo je iskustvo imao prorok s Bogom i kakvo iskustvo ima Bog s njime kao čovjekom. Pisac je želio takvom obradom prorokovih tekstova prvenstveno dosegnuti teološki relevantni sadržaj Jeremijine knjige. Premda je to doktorska disertacija, ipak je može čitati svatko tk se na bilo koji način bavi teologijom. Pisac ne zamara čitatelja dugim i često puta nepotrebnim bilješkama. Njegove su bilješke vrlo kratke i sržne: upućuju čitatelja na daljnje produbljivanje pitanja, ukoliko to sam želi. Pohvalno je što se izdavač potrudio pa je dao tiskati hebrejska slova (u recenzenta disertacije!), ali je šteta što su nakon revizije ipak još neka slova ostala »naglavlakče« otisnuta.

Ovaj je rad stvarno u našim prostorima pionirski. Ali se ne bih složio s piščevom tvrdnjom (str. 5) da se »dosada, naime, u nas bavljenje prorocima ili zanemarivalo, ili tretiralo površno pa čak i rubno«. Istina je naime to da se radovi takve vrste u nas ne objavljuju za šire krugove čitatelja, budući da je to povezano s poteškoćama ekonomske naravi. U nas su se već prije nas egzegeta srednje generacije vrlo intenzivno bavili i proročkim tekstovima profesori Svetog pisma (imam u ruci nekoliko vrlo dobrih komentara SZ, pa i proroka, profesora Janka Oberškoga).